

OLEKSII MYCHALUK – EUROPEJSKIE KOLEGIUM POLSKICH I UKRAIŃSKICH
UNIwersytetów

WPLYW ZMIAN POLITYCZNYCH NA KLASYFIKACJĘ PIŚMIENICTWA W BIBLIOTEKACH NAUKOWYCH UKRAINY

System bibliotek naukowych Ukrainy. Stan obecny. Normy

Przed omówieniem zmian i uzupełnień w systemach klasyfikacji bibliotek naukowych Ukrainy, niezbędne jest rozpatrzenie stanu obecnego ukraińskiego systemu bibliotek, a także norm, na podstawie których ten system działa. Został on oparty na potężnej szkole bibliotekoznawstwa radzieckiego, ze wszystkimi jej normami i spuścizną materializmu dialektycznego.

Biblioteki naukowe UkrSRR, jak i reszta bibliotek naukowych Związku Radzieckiego, były podzielone poprzez podleganie trzem instytucjom państwowym: Akademii Nauk, Ministerstwo Kultury i Ministerstwo Edukacji. Wszystkie ukraińskie biblioteki regionalne kierowały się aparatem metodologicznym, opracowanym przez trzy biblioteki centralne: Bibliotekę Centralną Akademii Nauk Ukrainy (teraz Biblioteka Narodowa Ukrainy im. W. Wernadskiego), Bibliotekę im. Partii Komunistycznej Związku Radzieckiego (teraz Biblioteka Parlamentu Ukrainy) i bibliotece Kijowskiego Uniwersytetu Państwowego (teraz Uniwersytetu Narodowego Ukrainy). Od podporządkowania danej instytucji zależał, w zasadzie, sposób gromadzenia. Dla opracowania rzeczowego w praktyce przyjmowano jedną klasyfikację. Jeżeli chodzi o wykorzystywanie norm, to musimy zauważyć godną podziwu jednolitość.

We wszystkich bibliotekach uniwersalnych korzystano i nadal korzysta się z Klasyfikacji Biblioteczno-Bibliograficznej (ББК – библиотечно-библиографическая классификация). Jest ona w całości dziełem epoki radzieckiej i bazuje (dokładnie – bazowała) na filozofii materializmu dialektycznego i marksizmu-leninizmu (ostatni, jak wiadomo, był hasłem pierwszego działu klasyfikacji). Centrum metodologicznym KBB jest Dział naukowo-badawczy KBB w Rosyjskiej Bibliotece Państwowej (Moskwa).

Organizacja zbiorów i systemu informacyjnego dokonywała się (i w istotny sposób dokonuje się teraz) na podstawie tablic *Klasyfikacja biblioteczno-bibliograficzna. Tablice dla bibliotek publicznych* – Moskwa, 1984. (Библиотечно-библиографическая классификация. Таблицы для массовых библиотек. – М., 1984). Literatura o Ukrainie była grupowana według podręcznika „Wyodrębnienie piśmiennictwa o tematyce narodowej w zbiorach, katalogach systematycznych i kartotekach artykułów ukraińskich bibliotek publicznych” – Kijów, 1989 (Виділення літератури національної тематики у фондах, систематичних каталогах і картотеках статей масових бібліотек України. – К., 1989).

Dodatkowo w bibliotekach instytucji naukowych, szczególnie w dziedzinie nauk ścisłych, wykorzystywany był system klasyfikacyjny UKD (Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiętna, w terminologii rosyjskiej УДК – универсальная десятичная классификация). System ten powstał poza Związkiem Radzieckim; naukowcy radzieccy przetłumaczyli jedynie indeksy przedmiotowe na język rosyjski i rozpowszechnili tablice w bibliotekach.

W pewnym sensie za system klasyfikacyjny można uznać normy katalogowania, ponieważ właśnie z efektem ich stosowania ma do czynienia „użytkownik końcowy” bibliotek. W tej dziedzinie obowiązuje jedna norma, tak ściśle powiązana z systemem katalogowania piśmiennictwa i innymi uwarunkowaniami informacyjnymi, że jej przyszłość wydaje się stabilna. Chodzi tu o Państwową Normę Ogólnozwiązkową (GOST) 7.1-84 „Opis bibliograficzny dokumentu. Wymogi ogólne i reguły ułożenia” (ГОСТ 7.1-84 «Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления»), zatwierdzoną dn. 31 marca 1984 r. uchwałą Państwowej Komisji ZSRR w Sprawach Norm.

Norma weszła do użytku 1.01.1986 r. i jest jedną ze znanego „Systemu norm z informacji, działalności bibliotekarskiej i wydawniczej” (СИБИД – Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу). Ustala ona ogólne wymogi opisu bibliograficznego dokumentu i jego reguły: zestaw elementów opisu bibliograficznego, kolejność ich rozmieszczenia, zawartość treściowa i sposób przedstawienia każdego elementu, itp. Norma była obowiązująca dla instytucji informacji naukowo-technicznej, bibliotek, urzędów publikacji, wydawnictw i instytucji wydawniczych, redakcji i innych instytucji, prowadzących działalność bibliograficzną. Innymi słowy, na całym terytorium ZSRR katalogowanie prowadzone było jednolicie.

W ciągu istnienia ZSRR wszystkie trzy normy klasyfikacyjne (KBB, UKD i GOST) publikowano w nowych redakcjach co 8–10 lat. Tak więc w momencie radykalnych zmian politycznych na terytorium ZSRR dokumenty normatywne były uaktualnione, a nowe dane, godne umieszczenia w klasyfikacji, nie zostały zgromadzone w potrzebnej ilości.

Uzyskanie niepodległości przez republiki ZSRR po puczu w sierpniu 1991 r. postawiło przed każdym nowo utworzonym państwem zadanie sformowania nie tylko urzędów, systemu finansowego i wojska, ale i norm języka narodowego,

norm prawnych, technicznych i certyfikacji. Ostatnie mają charakter fundamentalny i potrzebują skrupulatnej pracy zespołów fachowców, specjalistów w celu wprowadzenia rozważonych zmian i uściśleń. Dlatego, oczywiście, normy nie można zmienić natychmiast, a tym bardziej wytworzyć, opracować nowej, oryginalnej, całkowicie oderwanej od poprzedniej.

Naturalna i usprawiedliwiona inercja w tej sprawie powodowała dalsze wykorzystanie KBB, UKD i GOST w bibliotekach ukraińskich. Jednak istnieją co najmniej dwa ważne czynniki uniemożliwiające korzystanie z radzieckich norm bez zmian. Pierwszy – zmiany społeczno-historyczne, które doprowadziły do rezygnacji z idei marksistowsko-leninowskich jako wiodących w poznaniu świata. Drugi – zatwierdzenie języka ukraińskiego jako urzędowego przy istnieniu dotychczasowych norm terminologicznych wyłącznie w języku rosyjskim. Do tego dołącza się rozwój naukowo-techniczny, tworzący nowe fakty i realia.

W wyniku procesów integracyjnych kraje-członkowie Wspólnoty Niepodległych Państw stworzyły Radę Międzynarodową do Spraw Standaryzacji, Metrologii i Certyfikacji, zadaniem której było opracowanie nowych norm i wprowadzenie adekwatnych zmian do norm krajowych. Może się wydawać, że w takich warunkach praca państwowych komisji normatywnych polega głównie na opracowaniu terminologii w języku narodowym i wniesieniu propozycji do rozpatrzenia przez Radę. Jednolitość i ważność norm w takim przypadku byłaby automatycznie zabezpieczona w trakcie negocjacji fachowców.

Niestety Rada odpowiada w zasadzie za liczne GOST'y, do których nie są włączone ani KBB, ani UKD (przypomnimy, że ośrodki autoryzujące metodologicznie te klasyfikacje są zupełnie różne). Zatem zmiany w klasyfikacji bibliotecznej zależą wyłącznie od bibliotekarzy danego kraju, którzy jednak starają się o koordynację swoich wysiłków. Zobaczymy teraz, w jaki sposób problemy te są rozstrzygane na Ukrainie.

Zmiany KBB na Ukrainie

W roku 1992, od razu po odzyskaniu przez Ukrainę niepodległości, Ukraińska Biblioteka Państwowa (dawniej Biblioteka PKZR, teraz Biblioteka Parlamentu Ukrainy – centrum metodologiczne bibliotek Ministerstwa Kultury) wydała *Uzupełnienia i poprawki do Klasyfikacji Biblioteczno-Bibliograficznej. Tablice dla bibliotek publicznych. Zalecenia*. Jak czytamy w tym dokumencie:

„W tabelach klasyfikacyjnych muszą być odzwierciedlone zmiany geopolityczne, które zaszły w świecie, a w zbiorach, katalogach i kartotekach trzeba dokonać odpowiednich uzupełnień i uściśleń. Dotyczą one w zasadzie literatury o tematyce społecznej i humanistycznej. Zmiany można pogrupować w następujący sposób:

1. Działy, które podlegają reorganizacji (literatura będzie gromadzona w innych działach): *1 Marksizm-leninizm*.

2. Działy, które otrzymają nową strukturę: 65 *Ekonomia. Nauki ekonomiczne*; 66 *Polityka. Nauki polityczne*; 67 *Państwo i prawo. Nauki prawne*; 87 *Nauki filozoficzne*.

3. Działy, w których wprowadzono zmiany albo uściślenia pewnych indeksów i nazw działów: 63 *Historia. Nauki historyczne*; 70 / 79 *Kultura. Nauka. Edukacja*; 80 / 84 *Nauki filologiczne. Literatura piękna*".

W związku ze zmianami w statusie państwowym niektórych krajów i byłych republik ZSRR zaleca się, aby za pomocą tablic podziałów wspólnych miejsca (Территориально-типовых делений, ТТД) [dalej w tekście PWM] zmienić ich miejsce w ogólnym szeregu państw świata. Według nowych reguł ogólnych, literatura o poszczególnych krajach zbierana jest przy tablicach kontynentu, na którym znajduje się kraj, z umownym oznaczeniem dla tego kraju, wyznaczonym w PWM, np. (4YKP) – *Ukraina*, (5Y3B) – *Uzbekistan* (4 – Europa, 5 – Azja). Literaturę o Ukrainie, w drodze wyjątku, umieszczono w szeregu: (4) *Europa* na pierwszym miejscu, poza alfabetem (jak niegdyś Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republikę Radziecką).

W tablicy PWM – jednej z podstawowych w klasyfikacji literatury z dziedziny polityki i historii – dział: (2) *ZSRR* należy wykorzystywać „dla retrospektywnych działów literatury o ZSRR, które istnieją nadal zgodnie ze starą strukturą PWM”. Nowe dokumenty o krajach – byłych republikach Związku Radzieckiego, za cały okres istnienia państwa (1917 – 1991), zbierane są w specjalnie wprowadzonym nowym dziale PWM (2/8) *Części świata. Kraje poszczególne*, który zastąpił przestarzały dział (4/8) *Części świata. Odrębne kraje zagraniczne*. Przez drugi przydział odnotowuje się okres przynależności danego kraju do ZSRR umieszczając symbol (2) *ZSRR*.

W taki sposób klasyfikacja pozbyła się pozornej „wyższości” ZSRR i socjalizmu nad „krajami zagranicznymi” i kapitalizmem. Tak popularny i często używany termin „kraje zagraniczne” w ogóle zniknął. Zamiast niego weszło sformułowanie „kraje poszczególne”, bez negatywnej konotacji.

Takie zmiany w PWM w sposób bezpośredni wpłynęły na dział 66 *Polityka. Nauki polityczne*, którego hasła zostały uzgodnione z nowym podziałem politycznym świata. Oprócz tego dział 66.017 *Komunizm naukowy* i 66.018 *Przedmarksistowskie i niemarksistowskie teorie polityczne* został przeniesiony do działu 87.6 *Filozofia społeczna*.

Dział 63 *Historia. Nauki historyczne* też uległ zmianom, chociaż nie tak radykalnym, jak to się wydaje na pierwszy rzut oka. W zasadzie odnoszą się one tylko do nazw okresów historii od 1917 do 1991 roku. Zamiast niedokładnych i w dużej mierze metaforycznych oznaczeń, które poprzedzały datę, w działach są podawane same daty.

W starej wersji działu: 63.3(2) *Historia ZSRR* znajdujemy więc takie nazwy: Okres zwycięstwa socjalizmu (...); Okres Wielkiej Rewolucji Październikowej (...); Okres odbudowy gospodarki narodowej (...) i, wreszcie, Okres socjalizmu i budowy komunizmu (...). Każda z nazw działów kończy się podaniem dat po-

czątku i końca odpowiedniego okresu. W nowej redakcji tablic zostały jedynie daty, chociaż sama periodyzacja się nie zmieniła. Zmianie uległa tylko przynależność do wielkiego okresu historycznego, gdzie zamiast symbolu 63.3(2)7 *Epoka socjalizmu i budowy komunizmu. Związek Radziecki (1917-)* używa się symbolu 63.3(2)6 *Okres XX wieku. Terytorium Związku Radzieckiego*. Dodano także nowy poddział 63.3(2)6-49 *Represje polityczne*, wniesienie którego do działu „historia” wydaje się pośpieszne i dlatego wątpliwe.

Ciekawy jest nowy pogląd na to, co zaliczamy do historii, innymi słowy, na granice chronologiczne czasu, który nazywamy historycznym. W starym systemie to pojęcie nie jest określone dokładnie: równoległe z datą „zakończenia historii” 2 września 1945 r. (koniec drugiej wojny światowej) mamy stwierdzenie, że wchodzimy w wielką *historyczną* epokę zakończenia budowy socjalizmu i początku budowy komunizmu. Teraz metaforyczne mówienie o „wiecznym” okresie historycznym przechodzenia od kapitalizmu do socjalizmu, ustąpiło miejsca opinii specjalistów. Ich zdaniem historia kończy się w r. 1991, a literatura o stanie krajów, państw i ich polityce od 1992 r. będzie zbierana w dziale 66 *Polityka, Nauki polityczne*.

Zmieniono oznaczenia 7 okresu po Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej na 6 *Okres XX w.* Na przykład, zamiast 83.3 *Ук7 Українська література радзеека* wprowadzono 83.4 *УКР6 Література України XX в.* (Dział 2Ук, który traktował Ukrainę jak część Związku Radzieckiego, zmieniono na 4УКР, co umieszcza Ukrainę w Europie jako kraj niepodległy).

Nowe książki dotyczące marksizmu-leninizmu muszą być umieszczane w działach 87.3 *Filozofia polityczna* i 63.3(2)6 *Lenin*. Dział 13 *Жыццё і дзейнасць Маркса, Энгельса і Леніна* przechodzi odpowiednio do 63.3(2)-8 *Ленін3* (historia ZSRR, życie i działalność Lenina) i 87.3(HIM)-8 *Маркск3* (niemiecka filozofia społeczna, Marx). Sam dział 1 *Марксызм-ленінізм* odpowiednio do ukraińskich zmian w KBB od r.1992 istnieje nadal, lecz zaleca się usunięcie całego szeregu jego poddziałów, wśród których znajdujemy takie szczególne, jak 13.2 *Жыццё і дзейнасць Маркса і Энгельса*; 13.54 *Ленін – вóдз руху камуністычнага і рэвалюцыйнага*; 13.582 *Увечніненне памяці В. Леніна*.

Dość radykalnie zmieniała się w ukraińskiej redakcji struktura działu 65 *Ekonomia. Nauki ekonomiczne*. Został on uzgodniony z powszechnie uznanym międzynarodowym podziałem nauk ekonomicznych, podczas gdy w Związku klasyfikacja ta była oparta na marksistowsko-leninowskiej doktrynie. Nie ma tu możliwości omówienia wszystkich zmienionych działów, dlatego przytoczę tylko przykład najbardziej wyrazisty. Całkowicie usunięto dział 65.2 *Ekonomia polityczna*, chociaż nauki ekonomiczne (przede wszystkim makroekonomia) w tradycji radzieckiej miały taką samą nazwę. Nietrudno dostrzec, że ekonomia polityczna była chyba najłabszą dyscypliną stosowaną wśród reszty nauk i likwidacja tego działu została podyktowana jego przestarzałym charakterem i nieadekwatnością.

Oprócz tego ukraińskie uściślenia do KBB odegrały jeszcze jedną ciekawą rolę. Stały się one pierwszą pomocą naukową przy klasyfikacji w języku ukraińskim, który uzyskał rangę języka urzędowego. I chociaż poprawki te zostały przyjęte w pewnym sensie pośpiesznie, zaraz po pierwszym roku niepodległości, były one dla zaistniałej społeczno-politycznej sytuacji niezbędne i adekwatne. Zademonstrowały one po raz pierwszy zamiar przejścia w klasyfikacji od zasad politycznych i społeczno-ekonomicznych do merytorycznych, naukowych.

W Dziale Klasyfikacji Biblioteki Narodowej Ukrainy trwa wielka praca nad utworzeniem ukraińskiej terminologii Klasyfikacji Biblioteczno-Bibliograficznej, która musi zostać oparta również na nowych osiągnięciach ukraińskich nauk humanistycznych i ścisłych. Dopóki sprawa jest w toku, można życzyć opracowującym klasyfikację owocnej pracy i długiego wykorzystania ich opracowań w przyszłości.

Zmiany KBB w Rosji

Dla uzupełnienia obrazu niezbędne jest krótkie omówienie sytuacji w „centrum historycznym” KBB – w Rosji. W 1991 r. zaszły tam podobne zmiany ekonomiczne i społeczno-polityczne, co nie mogło się nie odbić na zmianach w klasyfikacji informacji, piśmiennictwa. Pierwsze z ustaleń zostały opublikowane w roku 1995 w 10-częściowym dodatku „Nowości KBB” do czasopisma „Biblioteka”.

Odczuwa się tu głębsze i bardziej systematyczne podejście do problemu. Po pierwsze, dodatek ukazał się drukiem po czterech latach od 1991 r., kiedy sformowała się już naukowa opinia odnośnie zmian, które miały miejsce. Po drugie, poprawki dotyczyły nie tylko nauk politycznych, społecznych i ekonomicznych, np. pierwszy zeszyt „Nowości KBB” został poświęcony uzupełnieniom do działów 22 *Technika. Nauki techniczne* i 3 *Ochrona zdrowia. Nauki medyczne*.

Po uwzględnieniu wniesionych poprawek można indeksować literaturę o takich zjawiskach, jak: 32.973.2 *Sieci informacyjne*; 32.973...-04 *Grafika komputerowa*; 32.973.2-01 *Wzrok komputerowy*; 32.818 *Neurokomputery* i wreszcie 32.973...-01 *Wirus komputerowy*.

Dopiero w drugim zeszycie zostały przedstawione zmiany w naukach humanistycznych, gdzie dokonano unifikacji podziałów zgodnie ze zmianą światopoglądu i nowoczesnym ujęciem problemów ogólnych i aspektów teoretycznych.

W r. 1997 ukazało się drukiem ostatnie rosyjskie wydanie KBB dla bibliotek publicznych (Библиотечно-библиографическая классификация. Рабочие таблицы для массовых библиотек. – М.: Либерия, 1997.) Przedtem bibliotekarze klasyfikujący posługiwali się głównie tablicami z 1984 r., które mimo poprawek, w dużym stopniu były przestarzałe. To zmusiło opracowujących nie tylko do wprowadzenia uzupełnień i uściśleń, ale i do przerobienia wielu działów i poddziałów w istotny sposób.

Zmianą prawdziwie rewolucyjną stało się usunięcie działu *1 Marksizm-leninizm*. Zastąpił go dział z tym samym symbolem, ale całkowicie inny *1 Wiedza ogólnonaukowa i międzydiscyplinarna*. Wprowadzonych zostało kilka nowych działów: *71.1 Kultura. Kulturologia*; *66.1 Historia teorii politycznych*; *86.4 Mistyka*. W istotny sposób zmienione są działy z grupy nauk humanistycznych: *60.5 Socjologia*; *66 Polityka. Nauki polityczne*; *74 Pedagogika. Nauki pedagogiczne*; *87.7 Etyka* i *87.8 Estetyka*. Przy czym do tej listy nauk humanistycznych trafiły: *65 Ekonomia. Nauki ekonomiczne* i *67 Prawo. Nauki prawnicze*, chociaż, w odróżnieniu od tradycji radzieckiej, ekonomia i prawo stanowią w świecie dwie odrębne niehumanistyczne dziedziny. Istotnym zmianom uległ także dział *32.97 Komputery*, a *20.1 Człowiek i środowisko* zmienił swoją nazwę na ogólnie przyjętą *Ekologia*.

A więc w Rosji dominuje racjonalne, nieśpieszne i systematyczne podejście, skupienie uwagi na naukach podstawowych, dyskusje, spory, kilkuletnia weryfikacja teorii przed zmianami klasyfikacji. Z drugiej strony zmiany w nowej rosyjskiej redakcji KBB są tak głębokie, że możemy spodziewać się ich wprowadzenia po dość długim czasie. Jednocześnie da się zauważyć pewną inercję w tłumaczeniu zagadnień ekonomii i prawa.

Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta na Ukrainie

Jak wiadomo, od 1992 r. prawa autorskie do UKD posiada Konsorcjum UKD (Haga, Niderlandy), które uzgadnia klasyfikację z nowymi osiągnięciami, odkryciami w nauce, szczególnie w naukach ścisłych. Będąc instytucją międzynarodową, Konsorcjum, a przedtem – Rada UKD, zawsze stara się o niezależność i silne zaplecze naukowe klasyfikacji. Dlatego rozpad Związku Radzieckiego w żaden sposób nie wpłynął na podziały UKD.

Należy zauważyć, że w systemie bibliotecznym Związku Radzieckiego od roku 1921 UKD funkcjonowała dość aktywnie, szczególnie w bibliotekach instytucji naukowych z księgozbiorami z dyscyplin ścisłych i stosowanych. Niewątpliwie było to powiązane z międzynarodową współpracą tych instytucji, która, chociaż zbyt słaba, jednak istniała w ZSRR. Używanie UKD ma, zatem, długotrwałą tradycję, do której nareszcie dołącza się również społeczność naukowców ukraińskich

W 2000 r. dzięki poparciu finansowemu Międzynarodowego Funduszu „Odrodzenie” i Instytutu Społeczeństwa Otwartego ukraiński Urząd Publikacji wydał pierwsze w historii tablice wzorcowe UKD w języku ukraińskim. Tę pracę można uważać za prawdziwie rewolucyjną, dlatego że nareszcie ujrzała światło dzienne ukraińska terminologia ze wszystkich dziedzin wiedzy. Przypomnimy tu, że po odzyskaniu niepodległości Ukraina po raz pierwszy w historii zdobyła możliwość rozwijania terminologii naukowej w swoim języku narodowym. Przedtem

faktycznie ona nie istniała z powodu obowiązywania państwowych norm terminologicznych ZSRR w języku rosyjskim.

Następnym krokiem do ukraińskiej klasyfikacji bibliotecznej będzie opracowanie ukraińskiego odpowiednika systemu terminologii KBB, ponieważ jest on i pozostanie najczęściej używanym na obszarze Ukrainy. Praca ta zostanie przeniesiona teraz do centrum bibliotekoznawstwa ukraińskiego - do Biblioteki Narodowej Ukrainy. Oczywiście, wydanie ukraińskiej redakcji KBB potrzebuje skrupulatnych prac całego szeregu komisji terminologicznych z najróżniejszych dziedzin. Trudna sytuacja finansowa i koncentracja ukraińskich władz na rozwiązaniu zadań strategicznych spowalniają działalność w tym kierunku, jednak należy podkreślić kolejne, uporczywe wysiłki specjalistów-bibliotekoznawców w tej dziedzinie. Można tylko życzyć przedstawicielom Biblioteki Narodowej i redaktorom ukraińskiego wydania UKD z Urzędu Publikacji bliższej współpracy, która dzisiaj znajduje się w fazie początkowych negocjacji.

Normy katalogowania (GOST 7.1-84)

Zmiany w obowiązującej do ostatnich lat Państwowej Normie Ogólnozwiązkowej zostały przyjęte przez Radę Międzynarodową do spraw standaryzacji, metrologii i certyfikacji (strukturę Wspólnoty Niepodległych Państw) 28 maja 1999 r. Odpowiednie zarządzenie, dotyczące tych zmian, zostało uchwalone przez Komisję do spraw standardów Ukrainy 26.02.2001 (niemal dwa lata później).

Głównym problemem jest opracowanie formatu dla nazw osobowych współautorów zgodnych z zasadami stosowanymi w katalogowaniu na Zachodzie. Według rosyjskiej (i radzieckiej) tradycji, w przypadku istnienia dwóch współautorów, w opisie umieszczano obydwie nazwy. Jeżeli współautorów było trzech i więcej, to podawana była nazwa pierwszego z nich, a po niej następowały słowa „i inni” («и др.»).

Według nowych zasad podawana jest nazwa tylko jednego – pierwszego – ze współautorów (punkt 6.3.8.2 GOST 7. 1-84). W odpowiedni sposób zmieniły się przykłady do tego punktu normy i, jednocześnie, wszystkie inne przykłady, gdzie spotykamy dzieła wydawane jako współautorskie. Na przykład, opis znanej powieści dwóch satyryków Ilfa i Petrova według starej normy zaczyna się od podania obydwu nazw osobowych (*Ильф И., Петров Е. Двенадцать стульев...*), a teraz powinien brzmieć (*Ильф И. Двенадцать стульев...*)

Tak samo stało się i z literaturą obcą, w tym zapisaną alfabetem łacińskim, która też była opisywana zgodnie z tą samą normą, np.

było: *Eckhouse R.N., Morris H.R. Minicomputer systems...*

jest: *Eckhouse R.N., Minicomputer systems...*

Zbliżenie opisu bibliograficznego, formy hasła autorskiego do standardów zachodnich jest postrzegane przez ukraińskich specjalistów niejednomyślnie.

Problem polega na tym, że współautorstwo, szczególnie w pracach przyrodniczo-naukowych, było w Związku Radzieckim zjawiskiem powszechnym. Można naliczyć miliony takich książek, dlatego ich przekatalogowanie zgodnie z nową normą jest pracą niewykonalną. Czy ze społecznymi zmianami umocni się tendencja przechodzenia od prac współautorskich do monograficznych – autorskich, pokaże czas. Być może przechodzenie do opisu jednonazwiskowego usprawiedliwi w przyszłości odejście od tradycyjnego kolektywizmu wschodnio-słowiańskiego.

Jedyną zmianą, będącą odejściem bezpośrednim od starych zasad, jest skreślenie punktu 7.6.1, brzmiącego: „W opisach dzieł analitycznych, opublikowanych w wydaniach radzieckich dzieł K.Marxa, F.Engelsa i dzieł W.Lenina, a także w wydaniach „Archiwum Marxa i Engelsa” i „Dzieł zbiorowych” W. Lenina dane o kolejnym wydaniu pomija się”.

W bardziej przejrzystym tłumaczeniu znaczyło to, że ostatnie radzieckie wydania klasyków marksizmu-leninizmu uznawane były za jedyne i nieomyłne filary wiary – do tego stopnia, że nawet odsyłacze od nich przytoczono w formie skróconej, bez roku wydania i nazwy wydawnictwa. Praktycznie taka forma opisu katalogowego umożliwiała istnienie jednego i tego samego korpusu odsyłaczy, nawet w przypadku wydania nowej, „bardziej poprawnej” redakcji dzieł klasyków. Byli faktycznie „zawsze nieomylnymi”. Skreślenie tego punktu, wyróżniającego twórców materializmu dialektycznego, można uznać za ważny krok w przechodzeniu od autorytarnej wartości do obiektywnej oceny ich dzieł i umieszczenia tych ostatnich w szeregu innych autorów.

Ponadto „klasyki” wyróżniali się wśród innych autorów także tym, że wszystkie trzy ich nazwiska figurowały razem, wbrew regule podawania tylko pierwszej z trzech i więcej osób ze słowami „i inni”. W kontekście byłego istnienia „trójcy świętej” dziwnie wygląda nowa zasada, według której podaje się nazwisko tylko jednego autora. W ten sposób na kartkach katalogowych wszystkie słynne dzieła teraz będą należeć do „pierwszego na liście” – innymi słowy do Karola Marxa.

Jeszcze jedna uwaga - nie można liczyć na wprowadzenie tej zmiany do czynnych katalogów wielkich uniwersalnych bibliotek w ściśle określonym czasie, ponieważ zbiory dzieł klasyków i literatura o ich życiu, działalności i twórczości jest niezwykle bogata. W każdym razie, w centralnych ukraińskich bibliotekach przyjęcie zmiany norm katalogowania oznacza uznanie potrzeby jednolitości katalogowania prac wszystkich autorów, a w przyszłości – także poprawki w katalogach.

Zmiany lokalizacji geograficznych jeszcze nie zostały objęte normami GOST'u, jak również, terminologia ukraińska. W pierwszym przypadku problem w zasadzie skupia się na nazwach instytucji-autorów. Nawet z tego krótkiego artykułu widać, że po r. 1991 nazwy pewnych instytucji naukowych mogły się zmienić kilkakrotnie. (Biblioteka im. PKZR – Biblioteka – Biblioteka Państwowa Ukrainy – Biblioteka Parlamentu Ukrainy; Kijowski Uniwersytet Państwowy – Uniwersytet Narodowy Ukrainy.) Ten problem został rozwiązany poprzez utworzenie odsyłaczy cząstkowych, łączących stare i nowe nazwy insty-

tucji. Na przykład, nowe dzieje Narodowej Akademii Nauk Ukrainy są zbierane pod hasłem „NAN Ukrainy”. Dzieje do 1992 r., zanim ta instytucja uzyskała swoją dzisiejszą nazwę, są gromadzone pod hasłem „Akademia Nauk UkrSRR”. Odpowiednio, na początku obu tych działów stoi odsyłacz „Patrz «AN UkrSRR»” czy „Patrz «NAN Ukrainy»”.

Ukraińską terminologię klasyfikacyjną zaczęto opracowywać od razu po 1991 r. i w r. 1995 wszystkie katalogi rzeczowe centralnych bibliotek ukraińskich zostały opatrzone hasłami w języku ukraińskim. Jest to pierwszy prawdziwy sukces bibliotekoznawstwa ukraińskiego, który świadczy o jego skutecznym rozwoju.

Podsumowanie

Obecne ukraińskie systemy klasyfikacyjne są w sposób bezpośredni oparte na funkcjonujących w ZSRR. Silna centralizacja radziecka w dziedzinie bibliotekarstwa spowodowała jednolitość norm i powstanie ugruntowanej tradycji wykorzystania wyłącznie trzech systemów: Klasyfikacji Biblioteczno-Bibliograficznej, Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej i Państwowej Normy Ogólnozwiązkowej 7.1-84. Pierwsza i ostatnia z nich zostały utworzone i opracowane w Związku Radzieckim, dlatego przyjmowały założenia filozofii materializmu dialektycznego i doktrynę marksistowsko-leninowską.

Głębokie społeczno-polityczne zmiany, które zaszły w r. 1991, zanegowały funkcjonowanie marksizmu-leninizmu jako podstawowego światopoglądu, co spowodowało dezaktualizację stosowanych systemów klasyfikacji i konieczność wniesienia do nich radykalnych zmian i uzupełnień. Oprócz tego dla Ukrainy zmiany polityczne oznaczały niezbędność utworzenia aparatu terminologicznego w języku ukraińskim i rozwoju własnej szkoły bibliotekoznawczej, która w czasach radzieckich nie istniała.

Osiąganie tych celów odbywa się na dwa sposoby: drogą publikowania poprawek do istniejącego systemu i przez opracowanie radykalnie zmienionych klasyfikacji w wersji kompletnej. Dzięki tym wysiłkom zaktualizowano przestarzałe działy klasyfikacji nauk humanistycznych, ekonomicznych i prawnych, a także uwzględniono nowy podział terytorialny. Jednocześnie pojawiła się potrzeba, by zmodyfikowany system odzwierciedlał nowe realia geopolityczne i historyczne w sposób rozważny, naukowy. Takie cele urzeczywistniają się w kolejnych pracach specjalistów-bibliotekoznawców o problemach aktualizowania norm tradycyjnych klasyfikacji bibliotecznych.

Wprowadzenie języka narodowego jako obowiązującego do klasyfikacji bibliotecznych już powoduje tłumaczenie na język ukraiński katalogów rzeczowych i tablic Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiętnej. Trwa praca nad opracowaniem ukraińskiego wariantu KBB, za jej pierwsze wyniki można uznać opublikowanie w 1992 r. ukraińskich poprawek do tablicy głównej i PWM. Należy spodziewać

się, że ukraińscy naukowcy w takim stopniu uwzględnią osiągnięcia naukowe, jak to zrobili ich rosyjscy koledzy.

Na zakończenie można życzyć ukraińskim specjalistom utworzenia i rozwoju własnej szkoły bibliotekoznawczej, a także bliskiej współpracy z kolegami tak z Rosji, jak i z krajów zachodnich. Wynikiem tego powinny być zawsze aktualne systemy klasyfikacyjne, o dobrej strukturze, które sprzyjałyby rozwojowi ukraińskiej nauki i edukacji.